

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 23.

Lördagen den 19 Juli

1845.

1. *Geschichte der Urwelt*, Von D:r **A. Wagner**. Leipzig 1845.
2. *Was ist das Resultat der Wissenschaft in Bezug auf die Urwelt?* Von D:r **A. Tholuck**. Vermischte Schriften. Hamburg 1839.

(Fortfättning.)

Till den mongoliska racen ansluter sig som öfvergångsrace den **amerikanska**. Dess karakteristisk efter Blumenbach: "Huden kopparfärgad, hufvudhåren svart, temligen styfva, raka och glefa; pannan låg, ögonen temligen djupt liggande, näsan något trubbig, men framstående. I allmänhet ansigtet bredt, med framstående kinder, men icke platt och nedtryckt, utan med mer utpräglade drag. Pannans och hufvudskalens form åstadkommes mycket ofta genom konst. Hit höra alla Amerikas inbyggare med undantag af Eskimoerna." Enligt Alex. v. Humboldt höra alla Amerikanska folk till samma folkgrupp och man ser genast wid första ögonkastet, att Brasilianerna och de nordamerikanska Indianerna äro högst nära beslägtade. De amerikanska folken äro sändrade i en snart sagdt otalig mängd små stammar med öfver 500 olika språk. Och likväl förklarar den grundligaste kännaren af de amerikanska språken, **Gallatin** (*Archæologia Americana* 2 p. 5), att alla dessa språk allt ifrån Eldslandet till norra Ishafvet hafwa en egen, gemensam karakter och att de i den grammatiska byggnaden så widt öfverensstämma, att man har allt skäl, att antaga en gemensam källa för dem alla. Redan af den ofwan uppgifna karakteristiken synes också de amerikanska folkens nära sammanhang med den mongoliska racen. Wagner meddelar en utförligare beskrifning, hvars resultat

här må anföras: "Af den hittills gifna beskrifningen på Amerikas infödingar framgår tydligen deras nära förwandtskap med den mongoliska racen, och man kunde, i fall man blott wille taga de sydliga stammarna i betraktande, rentaf hänföra dem till denna race, så wida icke de nordliga genom statur, ansigtsfärg och ögonställning, men hufvudsakligen genom näsans form alltför betydligt afweso derifrån och derigenom hänwisade på de sydligaste grenarne af den kaukasiska racen. Jag låter derföre efter Blumenbachs föresyn Amerikanarne stå qwar såsom en särskilt race, likwäl blott såsom en underordnad, som närmast sluter sig till den mongoliska och oförmärkt öfvergår i denna. Likheten emellan den amerikanska och mongoliska racen, säger Humboldt, wisar sig i synnerhet i hudens och hårets färg, i det sparsamma skägget, i de starkt framstående kindbenen och af ögonens riktning. Det menliga släktet uppwisar inga racer som mer närma sig hwarandra, än den amerikanska, den mongoliska, Mandtschuernas och den malayiska. Men dragens likhet konstituerar ännu ingen identitet af racen" (B. s. 322). Det fattas icke heller, fortsar Wagner, (l. c.) andra antydningar, som hänwisa på förwandtskap med Asien. De gamla Mexikaners och Peruaners konstprodukter, afwensom deras sociala och religiösa förhållanden påminna i många stycken om Indien och östra Asien, afwensom om Egypten. "Mycket häntyder," säger R. v. Kaumer (*Lehrb. d. allgem. Geographie* s. 460) "på förwandtskap med Buddhaismen i den mongoliska racen. Detta bekräftas också af den likhet, hwilken Humboldt fann emellan Mexikanernas tideräkning och Tibeternas, Japanernas och Mandtschuernas. Tibet och Mexiko äro enligt Humboldt hwarandra märkwärdigt lika i deras kyrkoförfattning, i mängden af deras religiösa associationer, i botöfningarnes utomordentliga stränghet och i inrättningen af deras processioner. Af-

wen så många munkar som i Tibet och Japan woro i Mexiko. Swad språklikhet endast bristfälligt, kroppslig typus wida tydligare tillkännagaf — förwandtskapen mellan Amerikanerna och folken af mongolisk race — det bekräftas följaktligen också genom likheten i religion." Till större ordnade statsförhållanden med en motsvarande högre kultur hafwa blott de Mexikanska och Peruaniska folken kommit, men tillika i förening med gräslig despotism och de förstämuda utomdes med tallösa menniskooffer. De öfriga Amerikanerna hafwa fördelat sig i en oerhörd mängd af små nationer, som under beständiga krig och i hård kamp för existensen ej kunde komma till någon högre utveckling. Ännu lefwer en stor del bland desamma af jagtens owissa afkastning, och allt mer trängda af de hwita kolonisterna, förminskar sig deras antal dag från dag, och mäktiga nationer äro redan alldeles förswunna eller blott i obetydliga hopar förhanden. Spaniorer, Portugisare och de förenta Staternas Europeer hafwa dragit öfwer sig en swår blodskuld emot Indianerna; i skället för att wara dem till wälsignelse, hafwa de mestadels blifwit ur-infödingarne till förbannelse och förderf. De flesta bland dessa folk, i synnerhet de nordamerikanska, hade dock förtjent ett bättre öde. Ty dessa utmärka sig genom stora själsanlag, så att man i detta hänseende anwisar den amerikanska racen sin rang omedelbart efter den kaukasiska. Om åtskilliga af de sydamerikanska nationerna låter deremot omdömet mindre gynnsamt, och Eldsländarne stå, som bekant är, på menflighetens allralägst trappsteg. — Morton indelar Amerikanerna i 2 stora familjer, den *tolketanska* och *amerikanska*, af hwilka den förra innefattar de sedan århundraden till half-civilisation komna mexikanska och peruaniska folken, den andra alla barbariska nationer i Amerika med undantag af Eskimoerna. Wagner är af den tankan, att man närmast bör åtskilja de nord- och sydamerikanska stammarna, dock så, att Peruanerna ännu räknas till de förra. De nordamerikanska utmärka sig genom den böjda örnåsan och den dunkla färgen, de sydamerikanska genom den trubbiga näsan och den föränderliga, ofta ljusare färgen. a) De *nordamerikanskt-peruaniska* folkstammarna igenkännas hufwudsakligen på näsans form, hwilken hos dem är stor, framspringande och böjd, genom hwilket kännemärke de afwika från den mongoliska bildningen, hos hwilken den trubbiga näsan är ett wäsentligt kännemärke. Inflytelsen af den kaukasiska typen kan icke misstännas. En blandning af den mon-

goliska racen med den sydligt kaukasiska, i synnerhet med afghaniska eller andra främreasiatiska folkstammar, kunde frambringa just ett sådant medelslag, som utpräglat sig hos de nordamerikanskt-peruaniska folken. De innefatta 3 folkgrupper, den *Appalachiska*, splittrad i en mängd små nationer, den *Mexikanska* samt den *Peruaniska*. Den i historiskt hänseende märkwärdigaste företeelsen i Nordamerika är det fornmerikanska riket, det enda, som på denna hälft af Amerikas continent innehade en wis högre civilisation, om hwilken de ännu förhandenwarande quaresworna af wäldiga byggnadsmonumenter bära wittne. Talrika pyramider, widsträckt i klippor uthuggna tempel med rika sculpturer samt ännu andra monumenter, hwilka i storhet och widd kunna jemföras med de egyptiska, hafwa i Mexiko blifwit uppförda långt före Spaniorernas ankomst. Säsom upbyggare af dessa monumenter uppgifwas de så kallade *Toltekas*, som wid år 596 efter Christi födelse skola hafwa inwandrat i Mexiko och wid år 1031 till följe af stor torka och derigenom uppkomna farsoter utdött och lemnat landet i ödesmål. Efter dem inwandrade *Mokhuas* och sist *Aztekas*, som blott mycket ofullkomligt tillegnade sig den gamla kulturen. Det war Aztekerne som utbildade den gräsliga afgudatjensten, hwilken Spaniorerna förefunno, och för hwilken 40,000 menniskooffer årligen skola hafwa fallit. Wi se således här ett nytt bewis derpå, att kulturen är äldre än barbariet. De figurer, som äro anbragta på basrelieferna af de gamla tolketanska byggnadswerken, wisar ett högsträckt koniskt hufwud, med hög men tillbakawikande panna och en öfwermåttan stor örnåsa. De af Morton aftecknade cranierne ur fornmerikanska grafwar hafwa den amerikanska racens karakter och äro icke wanställda genom konstig sammantrykning, säsom fallet är i en hög grad med de så kallade *Natches*, hwilka hade sina boningsplatser wid nebra loppet af Mississippin, dit de enligt traditionen inwandrat från Mexiko. Deras soldyrkan, deras menniskooffer wid förnämna personers död, deras ärftliga ståndsskillnader tillkännagifwa också deras förwandtskap med Mexikanerna. Flertalet af dem dukade under i striden mot Fransmännen, och i innevarande århundrade hafwa deras sista öfwerleswor utslöcknat. — På högslätterna af Peru finna wi afwenledes en äldre kultur, i många delar lik den mexikanska, men utan den sistnämndas wederskyggliga menniskooffer. Äldsta sätet för Peruanernas civilisation är den höga Alpdalen wid *Titi-*

caca, der från 17—19° sydlig bredd en mängd uråldriga grafvar med menniskofskeletter anträffas. Om Perus ur-inwånare äro de noggrannaste underrättelser nyligen meddelade af **Tschudi**, som åtskiljer 3 peruaniska hufvudstammar, **Chinchas**, **Aymarás** och **Suankas**. Från den medlersta härstammade dynastien **Inkas**, hwilken efterhand underkufwade de öfriga stammarna. Från 46° nordlig bredd ända ned mot **Chili** förekomma gamla grafvar, för det mesta enkla jordhögar af 12—30 fot i diameter och 6—8 fots höjd, många likwäl wida större, t. ex. en i **Virginien** med ett omfång af 837 fot och 70 fot hög, en annan wid **Mississipp** 800 alnar i omfång och 90 fot i höjd. I alla finnas menniskoben, stundom hela skeletter, alltid i sittande ställning, derjemte ofta djurben, stenbilar, pilspetsar, mycket sällan kopparredskap. Samtliga dessa grafvar, äfwen som de wanligen tillsammans med dem funna fortificationer och andra byggnadsverk, tillskrifwer **Morton Soltetas**, från hwilka han anser **Mexikos** och **Perus** hela fordna kultur härleda sig. b) De **sydamerikanska** folkstammarna, innefattande alla sydamerikanska nationer med undantag af **Peruanerna**, indelas efter **D'Obigny** i 3 afdelningar: **Ando-Araukanerna**, hwartill höra **Antisanerna** på östra sluttningen af de peruaniskt-boluwiska **Anderna** mellan 13—17° s. b., utgörande tillsammans blott omkring 13,000 personer, **Araukaner** på westra sluttningen af **Anderna** mellan 30—50° s. b., samt på östra sidan från 33—41°, utgörande tillsammans på hela detta stora område högst 30,000 individer, samt de med **Araukanerna** till ansigtdrag och språk nära beslägtade **Eldsländarna**, **Pampasfolken**, i 3 afdelningar, **Pampaner**, hwilka till ett antal af endast 36,500 individer ströfwa omkring på de omätliga under namn af **Pampas** kända slätterna från **Magellansundet** till provinsen **Chiquitos** under 19° s. br., och äro fördelta i 7 nationer, bland hwilka **Patagonierna** äro de befantaste, **Chiquitaner**, i **Chiquitos**, ett äkerbrukande folk, af knapt 20,000 individer, samt **Moxaner**, omkring 27,000 till antalet, nära beslägtade med de förra, slutligen **Guaranerna**, omkring ½ million till antalet, utbredande sig öfwer **Paraguay**, **Brasilien**, **Guiana** och **Ahtillerna**, samt bestående af flera stammar, bland hwilka de för sin råhet och kannibalism beryktade **Karaiberna** äro de mäktigaste och mest kända. — De sydamerikanska folkens hufvudkänneärke i fysiskt hänseende är näsans förtjockning och afplattning. Ögonen äro mycket ofta wid inre winklarna snedt neblöpande. De äro således

närmare beslägtade med den mongoliska racen, än de nordamerikanska folken, under det likwäl deras affinitet med de sistnämnda är ännu mer omistännelig. Intet enda af de sydamerikanska folken har uppstigit till eller rättare sagdt bibehållit en högre kultur. Deras moraliska och intellektuella tillstånd, anmärker **Wagner**, erbjuder en smärtsam anblick, och äfwen hos dem wisa sig spår, att de från ett tidigare högre tillstånd nedsjunkit i sitt närwarande djupa förfall. De äro en döende nation, som med snabba steg närmar sig sin fullkomliga undergång. — Frågas det nu, huru **Amerikas** från gamla werlden uppenbart härstammade urinfödingar ankommit till nya werlden, så kan man för utwandringen uppgifwa 3:ne wägar, den första öfwer **Behringsundet**, den andra öfwer de **Aleutiska öarne** till **halvön Alascha**, på hwilka tvenne wägar mongoliska folk, af ren eller blandad härkomst, i en afslägsnare forntid kunna hafwa inwandrat i **Amerika**, utan att de behöft öfwerfara långa sträckor till sjös. En tredje wäg kunde hafwa fört från **Sydasien** omedelbart till **Sydamerika**. Hårtill fordrades dock naturligtvis skepp och utbildad sjöfart, såsom wi förut måst antaga, för att kunna förklara **Söderhafsoarnes** befolkning. Men det kan alldeles icke betwiflas, att ett folk, som kunnat uppnå den afslägsna **Pästön**, äfwen kunnat hinna fram till **Sydamerika**. Dessä erinra **Patagonier** och **Araukaner** i många afseenden om **Söderhafsoarnes** inbyggare. Deras kraftiga till en del kolossala former häntyda på en äldre blandning med polynesiska folk. Deremot är den mongoliska typen renast bibehållen hos ur-inwånarna i det östra **Sydamerika**, hwilkas likhet med **Chineser** fallit många resande starkt i ögonen.

(Fortsättes.)

Sånger i Pansar af **Talis Qualis**.

Rec. har antagit som princip att så litet som möjligt widröra de smärre diktsamlingar, som der och hwar framtråda i luset. Den **Swenska** lyriken har på sednare tider blifwit så vulgivaga, att man heldre ignorerar des tillwaro, än åtager sig det högst obehagliga göromålet, att föra henne in på kritiskens correctionshus. Hufvudstadens "följetänger" skola hafwa något att gripa fast om. Det slår icke felt, att ju icke en och hwar, som med friskt mod skött allwarliga studier antingen af den classiska forntidens

mästare eller af en Shakespeare Calderon, Goethe, måste känna en öfvervinnerlig wederswilt för det kånslöjunkt och klingklang, som röjer sig i de flesta "blommor," "kransar," "minnen," "perlor," och hwad de allt beta, som wera, bindas, swärma och trilla fring den Swenska parnasfen. Rec. har också hört mer än en sant bildad man erkänna, det han heldre wille underkasta sig ett lämpeligt troppsstraff, än han kunde förstå sig att ens ögna på de lyriska utgjutelser af hwilka så wäl brochyrer som tidningsblad nu för tiden äro fulla.

"Då det nu förhåller sig så som det verkligt gör" — att wi må nyttja Cervantes bekanta favorit-uttryck, — så är det dock glädjande att se att en ung skald kan, utan att wädja till något ömsint deltagande af quinnor och barn, sjunga med en så stark och friskt stämma, att man måste gifwa honom gehör redan innan han genom utgifwandet af några "dikter" sjelf börjat med att gilja hos publiken om skaldenamn. Detta är fallet med Talis Qualis. Han har icke diktat mycket, men mången gång har han diktat hänryckande och hans dikter hafwa, hwilket nu för tiden sällan händer, lupit ifring i handskrift, innan de blifwit befordrade till trycket. Antingen förstå wi icke hwad lyrisk poesi will säga, eller också är Talis Qualis ibland Sveriges yngre skaldar den, som har det kraftigaste lyriska källsprånget inom sitt bröst, och som aldrig låter samma källsprång hwarfen springa i tid eller otid som en wattenkonst till lust och ögonfägnad, eller helt beskedligt drifwa husbehöfsqvarnar.

"Talis Qualis hör till de unga skaldar, som hafwa fått wingar att flyga med och som wet att begagna dem. Han utmärker sig för en poetisk uppfattning samt mycken värma eller rättare entusiasm i uttjundandet af hwad som ligger honom på hjertat, ty långt ifrån att höra till de ljumma hör han till dem som glöda. Några af hans dikter lida wiserligheten af en öfvermodig ungdomsstyrka; af ett öfvermått af volkamt lidelse, men Rec. anser sådant mera för en förtjenst än ett fel, ty nog finnas de på hwilka man kan lämpa de gamla orden: nihil peccant nisi quod nihil peccant."

Rec. hade för ett par år sedan, i denna tidning, tillfälle att yttra dessa nyss anförda ord om Talis Qualis' poesi och har intet skäl att ändra dem. Han finner endast att den unge skalden, genom studier och derigenom wunnen hållning, gått framåt i sitt diktarefall. Han wet att detta omdöme låter illa inför dem, som,

enligt hwad det i många andra fall sker i våra dagar, betrakta poesien från partiets ståndpunkt. Men Rec. wet också att en och hwar, som opartiskt will pröfwa innan han dömmar, öwiltforligen, wid läsandet af Talis Qualis' dikter, måste erkänna, att han gifwit sig i beröring med en skaldenatur, som ingalunda hör till de alldagliga.

Likafom alla andra skaldar har äfwen Talis Qualis haft sina förwillelser. Till dem räknar Rec. den bittra Jacobinism af hwilken särdeles hans första dikter woro genomandade. Jacobinismen kan, såsom consequent werldsåsigt, aldrig blifwa ren poesi, emedan den är ett hatets och afundens barn; minst kan den blifwa det i Sverige der nationallynnets i alla tider varit och är kungligt sinnadt. Om detta ämne har Rec. wid flera tillfällen så utförligt uttryckt sig att han ej här tror sig behöfwa ingå i någon widlyftigare deduction. Men han will endast anmärka, att redan i den angifna förwillelsen kan ligga ett frö af genuin skaldeart, i det den är ett uttryck af en energi, som merändels saknas hos våra allt för beskedliga skaldar, som tro att skalden gör säkrast att hålla sig fjerran ifrån de rörelser som lefwa i samtiden. Talis Qualis har genomgått sin skarseld och han har blifwit skald på den wandringen.

Det är, om man så will, ett fel i anordningen af "sångerna i pansar" att den läsare, som ej med deltagande uppmärksamhet följt skaldens utveckling, ej får någon chronologisk öfverblick öfwer sångernas tidsföljd. Ty hwem skulle wäl skylla Talis Qualis för Jacobinism sedan han läst den yngsta af alla de dikter, som förekomma i denna samling, den hereliga Decemberhymnen "Ur Swenska hjertans djup en gång" en sång, om hwilken wi tryggt påstå, att wi, på sednare tider, ej med den sett något jemförligt, hwarfen i enkelhet och sublimitet eller i sant swenskt hjertelag? Den är en sant royalistisk sång i nittonde århundradets anda och förtjenade att blifwa en allmän Swenskt folksång; det kan wäl hända att den blifwer det.

Hwad wi hos Talis Qualis anmärke såsom ett af de förnämsta bewisen på hans äkta skaldelynne är det att han aldrig förfaller till frasmakeri eller "Poesie der Sptache." Öfwerallt i dessa dikter möter man en klar, manlig och ofta djupsinnig tanke uttalad på ett energiskt och äfkiadligt lefwande sätt. Wi fästa läsarens uppmärksamhet på följande tvenne sonetter:

Warning.

Septembermånan irrar i det blå
 Och kastar silfverplantar ned i sanden.
 Kom, ljusva flicka, följ mig långsät stranden,
 Ett warningsord jag ber dig lysna på.

Åt höjd och djup låt dina blickar gå:
 En stjernströdd himmel glänser öfver landen,
 En annan hänger under wattenranden,
 Och sommarflara hwälfwas båda två.

Men blott en storm: och swarta skyar ginge
 Kring ofwanhimmeln, natten flöge ut
 Och fylde djupets himmel med sin winge.

En storm i hjertat blott: och hwad förut
 För dig war himmelsblått du swartnadt finge,
 Och utan himmel stode du till slut.

Naturswärmaren.

Jag sett hur dina steg du ofta ställer
 Hän till den ödsliga den djupa skogen,
 Till marker, aldrig rispade af plogen,
 Der sällan kolargubbens yxa sträller.

Först der ditt hjertas täckelse du fäller,
 Till samlif med naturen redebogen.
 Men är du ej med menniskan förtrogen,
 Du blir det icke med naturen heller.

I bäcken, der sin silfvertråd han spinner,
 Du älskar se, då sol i wester blöder:
 Tror du, att endast der en himmel brinner?

Gå in bland menskohwimlet, som bland bröder,
 I hwarje öga du en himmel finner,
 Om himlen i ditt eget öga glöder.

Har, sedan Stagnelius och Atterbom tystnade,
 någon Swensk skald dittat mera tankedigra och mera
 melodiosa sonetter, så will Rec. aldrig mer befatta sig
 med konstkritik.

Med särdeles nöje fäster Rec. allmänhetens upp-
 märksamhet på den större ditt hwilken skalden under
 namn af Drömbilder gifwit öf. Dessa drömbilder
 äro, tillika med den ofwannämnda hymnen, det bästa
 wi hittills sett af Talis Qualis. Planen är wäl an-
 lagd och utförandet af mycken energi och hjertgripande

makt: det är smärtans toner hwilka skalden här ut-
 sjunger, men det är den manliga smärtans. Låtom
 öf höra; endast en skald af äkta ingifwelse kan sjun-
 ga så här:

Är det en dröm? en lek af onda makter?
 Ett långsamt lyckspel? en feberyra?
 Hwart är jag förd? till hwilka dunkla trakter?
 Ha, mina söna drömmar woro dyra!

De stå som graffors, dessa gallerstänger,
 (Och hoppet ligger under dem begrafwet)
 Men äfwen här från forsen ögat tränger
 Till en oändlighet — till öppna hafwet.

Härnedanför emot den tjocka muren
 De springa sönder, wägornas kristaller:
 Det gnyr, det dånar, att han rister, buren,
 Der fågeln sitter inom swarta galler.

Du bleka måne, slå ej opp ditt öga,
 Ej blir du sol, hur du will solen härma;
 Du mera tycke har af jordens höga,
 De lysa lifsom du, och utan värma.

Men bär du, som antikens saga drömmar,
 En spänstig båge på din mjälla skullra,
 Är du den mö, som silfwerkogret tömmer
 När dagens windar icke längre bullra:

Så tag en pil och låt min hälsning rida
 På fjädrad springare i natten neder
 Till den alkoy, der dufwan min, den frida,
 Ännu i drömmen för sin älsking beder!

Ett hjerta! Hwad jag fordrar är så ringa,
 Och dock man äfwen detta mig förmenar.
 Min röst skall utan genswar här förklinga,
 Jag får förtro mig blott åt kalla stenar.

När qwällen stälpte på sin fyllda kanna
 Och daggen rann i alla blomsterkålar,
 När, som en solitär, på westerns panna
 Den klara solen skjöt en ring af strålar:

Då drog en fångnekt bort de tunga reglar
 (Han tom att pröfwa häktets gallerstärmar):

Ett hjerta! war min bön; men farlen sneglar
Försmädligt, mumlande: "den narren swärmar!"

Rätt så: men om i dörren till ditt möte
Din mafa winkar, och, som du dig närmar,
Med warma kinder flyger i ditt sköte,
Så slut din famn: hon är en narr: hon swärmar.

Och om åt dig sitt lilla barn hon råder,
Som, mornadt nyss, en engels joller härmar
Och fina trinda armar mot dig sträcker,
Så wänd dig bort: den lilla narren swärmar.

Gad nu din wäg, min wän! Ej nöd förförde
Min tunga än att bettla om ett öre.
Mot sjelfwa stenens barm jag låg — och hörde
Guds eget hjerta slå derinnansföre.

Vi äro öfvertygade om att wi gjort rättwisa åt
Talis Qualis' otvanliga skalbegäfswor. Men denna rätt-
wisa wore icke till fullo gifwen om wi ej också an-
märkte hwad wi hade att klandra. Talis Qualis sy-
nes allt mer och mer wilja egna sig åt den så kalla-
de politiska poesien. Denna har, som bekant är, re-
dan låge warit illa anskrifwen. Wi tala icke här om
de politiska partiernas förkastelsebodar, som wanligt-
wis rätta sig efter "kända tänkesätt" då de skola be-
döma skalder eller skriftställare i allmänhet. Nej, den
politiska poesien har blifwit fördömd ifrån poesiens
egen sida. Tager man politisk poesi i sin mest in-
fränkta bemärkelse så har man rätt. Men tager man
politisk poesi i stor mening såsom den der är ett ut-
tryck af ett folks medvetande af att wara ett kultu-
rens, ett frihetens utwalda folk, kalladt att i samtids-
dens strider göra en ädel nationalitet gällande, så är
den utan twifwel sant poetisk. Skulle man icke er-
känna detta så wore man twungen att förkasta en stor
del af Hellas skönaste dikter, samt utan all barmher-
tighet Aristophanes.

Men hwaruti skiljer sig nu denna stora politiska
poesi från den lilla? Swaret är lätt funnet; den skil-
jer sig deruti att den stora aldrig kannstöper och al-
drig kommer i otid. För kannstöperi kunna wi ej be-
skylla vår skald. Twertom röjer han ett mycket rent
och till och med storsinnadt uppfattande af den Swen-
ska nationalitetens betydelse, men han kommer någon
gång i otid och blir derigenom otidig, huru stor och
glänsande talent man än må erkänna honom, samt
huru mycket han än måtte elektrisera för tillfället.

Talis Qualis är skapad till en Swenskt Tyrtaeus, och
till en Tyrtaeus af icke ringa poetisk matt; men en
Tyrtaeus har ingen plats förr än swärden äro dragna.
Det myckna ropet emot grannen i öster kan lätt blif-
wa ett manér, ja en fix idé, som till slut betager skal-
den all frihet att sjelfständigt röra sig inom diktens
werld, der han har så mycken kallelse att lefwa. När
man talar om detta ämne kan man desutom icke utan
bitter rörelse erinra sig att samma thema war det
rådande bland hattpartiets skalder.

C. A. H.

Selsingborgs Kärna. Det sällskap för utgifwande af Skå-
nes Historia och Beskrifning, hwars stiftande utan twifwel kom-
mer att utgöra en både wacker och waraktig minneswärd af
det skånska Universitetets festligt firade förhoppningar om Ro-
nung Oskars regering, börjar redan wisa frukter af sin werks-
samhet. Professor Brunius, en af desammans förste medlem-
mar och redan länge förut känd såsom grundlig forskare öfwer
provinzens gamla byggnadsmonumenter och wärderad förtäl-
jare af deras öden, har ökat dessa förtjenster genom en nylig-
gen utgifwen "Historisk och Arkitektonisk Beskrifning öfwer Sel-
singborgs Kärna."

I ett förord yttrar sig Förf. om byggnadswerks wigt i all-
mänhet såsom historisk källa för uppfattandet af andan och bild-
ningen hos ett folk, äfwen der skriftliga underrättelser saknas;
widare om wigten af desammans studium för byggmästaren
hwilken deraf ledes till en sund smak wid sin konstns utöfning
och undwikande af det sorglösa nyhetsbegärets miswisingar.
Förf. nämner hurusom utomlands en liflig werksamhet råder
med utgifwande af förtjenstfulla specialbeskrifningar öfwer bygg-
nadskonstens märkwärdigaste företeelser, genom hwilka nödwän-
diga förarbeten det äfwen blifwit möjligt att göra försök till
fullständiga konsthistorier, och anmärker deremot såsom ett eget
förhållande, "att, då nordboarne ofstridigt kunna i wetenskapliga
forskningar mäta sig med hwarje annan nation, de aldrig ut-
märkt sig med några arkitektoniska undersökningar." "Orsaken
härtill ligger wisseligen icke i bristande förmåga för ett dy-
ligt sträfswande, eller i fruktan för uteblifwande uppmuntran, el-
ler i gifwen förlust i anseende till ett ringa antal läsare. Om
man tagit dylika förhållanden i betraktande, skulle de raslösa
undersökningar, som egnats fornlemningar från hedendomen,
uteblifwit, och de många lärda arbeten som deröfwer skrifwits,
aldrig utkommit. Nej, orsaken ligger i något helt annat. Man
har nemligen på ett alldeles handwerksmessigt sätt både be-
traktat och behandlat vårt byggnadswäsende. Wetenskapsman-
nen har ty wärre ansett detta ligga utom sitt forskningsfält, och
den så kallade byggmästaren har icke trott sig behöfwa någon
sann lärdom. På annat sätt kan det swärigen förklarar,
hwarföre man i nordens öfwerträffat andra nationer i ett sorg-

fälligt uppsökande och grundligt förklarande stundom af de obehöfligaste lemningar från den råaste hedendom, då man deremot wisat sig hvarken ha något högre sinne för eller någon klar kunskap om de konstverk, som ända från kristendomens införande börjat i Norden sprida sig, och hvilka ännu till stor del gwarsta såsom de osäfattigaste vittnesbörd på en hög konst- anda och ett sannt konstnärskap." I följd af denna försam- melse måste naturligen inträffa att "utlandets lärde byggnads- forskare föga känna våra herrliga byggnadsverk från medelti- den. Deras kunskap härom instränker sig nemligen till Pe- ringstjölfs Uppländska Monumenter och Dahlbergs Sveciwerk, arbeten, som woro högst prisvärda för sin tid och alltid förbli hedrande för sina författare och vårt fädernesland; men hvilka ingalunda kunna rätt tillfredsställa en sann byggnadsforskare." Sålunda ha de förnämste skriftställarne i hithörande ämne Serour d'Agincourt, Wiebeking och Kugler ganska torftiga underrättel- ser att om byggnadskonsten i Sverige meddela.

Hand i hand med litgilligheten för studiet af de gamla byggnadskonstnärskunsten i vårt land har gått en oförswarlig im- pietet att låta dem wansställas genom moderna förändringar el- ler tillbyggnader, eller rent af förfaras. "Huru rikt har icke Skåne ensamt varit under medeltiden på dels offentliga, dels enskilda ståtliga byggnader, huru många kyrkor och kloster ha icke försvunnit, huru många fasta och ryttbara borgar och an- senliga boningshus ha icke blifwit undanröjda." "För att här- om gifwa något begrepp, wilja wi blott erinra om den mängd kyrkor och kloster som funnits i Lund, hwilkas lägen till första delen äro okände, och på de många byggnader för andeliga stiftelser, som funnits i Helsingborg, Malmö, Ystad, samt i de förstörda städerna Trelleborg, Tomarorp, Åhus och Wä; att ej nämna de ansenliga klosterhus, som blifwit på landsbygden i Skåne uppförde, och hvilka nu till allrafrämsta delen förswun- nit intill hufwudgrundwalarna. Några af medeltidens flott- byggnader ha blifwit så helt och hållet förstörde, att man icke ens kan med säkerhet uppgifwa de platsar, som de intagit, t. ex. Årendala, Durnörpsö, Jellinge, Hammarhus. Efter mång- ga andra märkas endast obetydliga lemningar. Så finnas ef- ter Skånörs, Kallsterbos, Trelleborgs, Lindholms, Haggårds, Stjerneholms, Söfdes, Heireholms, Wallens, Sjöholms, Glad- far, Bjersjöladugårds, Åhus, Lillö slott m. fl. swaga spår be- stående af wallar och grafwar samt några grundstenar, samt tegel- och kalkstycken. Efter blott några få andra synas bety- digare ruiner t. ex. wid Månstorp, Gyllebo, Mölleröd, o. s. w."

När nu här ofwänanförda omständigheter sammanläggas, ligger i en öppen dag det stora värde dyllika skrifter som ifrå- gawarande beskrifning och samme Jörfs Beskrifning öfwer Lunds Domkyrka samt des Antiquariska och Arkitektoniska Resa, hittills de enda i sitt slag inom vår literatur, äga. De rädda den ännu ganska betydliga, men till en del, också den, djupt mot undergång lutande gwarlätenskapen af åldriga byggnads- monumenter åt efterwerldens minne, äfwen om det icke skulle lyckas dem, genom det starka ljus de sprida öfwer sina före- måls betydhet, att öppna samtidens ögon till beredande af

en omsorgsfullare wård derät. Med en sann fågnad förnim- mer konstwännen och fornforskaren Jörfs löfte om ytterligare resultat af sitt en längre tid nitiskt fortsatta studium och af sina under ofta påkommande byggnadsresor gjorda rika sam- lingar, nemligen först Skånes Konsthistoria samt sedan flere specialbeskrifningar öfwer märkwärdigare byggnadsverk i Skå- ne, med bifogade arkitektoniska ritningar.

Öfva Kärnan, den enda återstoden af "den ryttbaraste fäst- ning i Skåne," "den märkwärdigaste om ej den enda bygg- nadslemning i sitt slag, hwilken numera finnes i Sverige," har genom brist på skydd mot tidens äwretkan blifwit dragt nära att förwandlas till en ruin, hwarföre en skildring deraf måste vara så mycket mera wälkommen som den inträffar just i nödens tid, helst ingen dylik fanns förut och den wäldiga kolosjen, oaktadt i anseende till sitt läge mer observerad än wanligt är med menniskors verk, till sin bestämmeelse och åts-killiga af sina första öden omgafs af ett mystiskt dunkel så att äfwen "lärde män" togo misse.

Wid utarbetandet af beskrifningens historiska del har Jörf. med sin wanliga grundlighet gått till hufwudkällorna och öf- werallt citerat dem, och stödjer den arkitektoniska afdelningens behandling på med likaledes wanlig noggrannhet utförda un- dersökningar, mätningar och afteckningar i de minsta detaljer. Fem plancher beledsaga arbetet.

Köpenhamn. Danska literaturen har blifwit rikad med ett nytt dramatiskt arbete af **Oehlenschläger**: "Gjenfærden paa Her- lussholm," bestående af 4 akter med ett förspel. Ämnet be- träffar det råa adelsöfwermodets kamp med sträfwanderna för allmän upplysning och wettenskaplighet i 16:de och 17:de år- hundradet. Denna idé skal wara wackeri utförd, men knappast beräknad att göra lycka på scenen.

= En annan literaturens produkt som står att förwänta, är en dansk kyrkotidning, som en gång i weckan skall utkomma från början af Oktober månad innevarande år. Den kommer ej att binda sig wid någon teologisk eller kyrklig rigtning och wara ämnad så wäl för teologer som lekmän, också upptaga artiklar af begge, hwartill duglighet är enda wilkoret. Utom afhandlingar öfwer det närwarandes wigtigaste kyrkliga frågor skal den äfwen innehålla kyrkliga, såwäl inhemska som utländ- ska underrättelser, literära anmälanden, skildringar af intres- santa personer och händelser ur kyrkhistorien, äfwen utdrag ur kyrkofädernas skrifter, och slutligen icke lemna opåaktade skolans behof och rätta förhållande till kyrkan.

= **Sistlidne Måndag** förswarade **Cand. theol. S. J. Sa- gen** sin för Licentiatgraden i Teologien på danska språket för- fattade afhandling "Egteskabet betragtet fra et ethisk-historisk Standpunct" jemte widfogade theser.

= **Majoren S. J. Blom** har utgifwit en intressant histo- risk monografi, med titel: "Krigstildragelserne i Sjælland 1807."

= Den genom sina många byggnadsarbeten äfven utom Danmark bekante Conferensrådet och Öfverdirektören för byggnadsväsendet Hansen har härstädes i dessa dagar aflidit i en hög ålder. — Likaledes den genom sina flera literära särdeles statistiska arbeten kände Statsrådet Fredrik Thaarup i en ålder af 79 år.

Tvorne Franska Författarinnor. 1) Fru v. St. Elme, den nyligen på sjukhuset i Brüssel aflidna författarinnan till "Mémoires d'une Contemporaine" var född i Haag och dotter af protestantiska föräldrar. Efter sin första makes död kom hon till Paris, der hon för sin "esprit" och sin skönhet fann många beundrare. Förut, åtminstone efter sin egen försäkran, temligen tvär — hon gaf Hertigen af York, som under en spassersfärd i Holland tryckte en kyss på hennes kind, för denna frihet en örfil — ingick hon nu såsom enka galanta förbindelser med flera af den periodens berömda män: Moreau började raden, derefter kom Talleyrand (som en gång såfäde 1000 francs-noter såsom papiljotter i hennes hår), Rey, den "tappre" hvarken tyckes bäst hafva behagat henne, etc.; ja, Napoleon själf, såsom hon antyder i sina memoarer, skall icke hafva varit alldeles ligkiltig mot henne (M'm'a aimée un peu.) Sebermera äktade hon grevne de St. Elme, en af Napoleons officerare, hvilket dock icke hindrade henne att "i rock, byxor och hatt" företaga sina privat-utflykter, såsom då hon en gång öfverraskade sin vän Rey med ett besök i Spanien. Öfverhusvud följde hon nästan alltid armén. Under fälttåget 1807 deltog hon i mansbråget och till häst i flera fäktningar, och blef sårad i slagningen vid Friedland. Hon skulle erhållit hederskorset, men afflog det. Allt detta och mycket annat är i en ganska angenäm stil och med en förvånande uppriktighet (lit Casanova's eller de Lucianska herärernas) berättadt i hennes blott alltför mycket bekanta memorabilier. Sedan hon så länge det var görkligt praktiskt predikaf övinnans emancipation, kastade hon sig sebermera på och bekände sig till St. Simonismen. Hon erhöi en inbjudning af Mehemed Ali, bereste Egypten och har likaledes beskrifvit denna resa. Hennes sista offentliga uppträdande stod i sammanhang med processen öfver Fru de Feuchères efterlätnskap, under hvilken hon figurerade inför de engelska domstolarne i en just icke afundsvärd dager. För öfrigt var denna courtisane ett till själsvärd förmögenheterna mycket begäfvadt fruntimmer, och Journal de Bruxelles berömmar äfven hennes sinnesegenskaper, hennes godhertighet och deltagande för mencklig olycka. I Hamburg bland annat, under denna stads svåra hemförelse af Davoust, utdelade hon alla sina penningar bland de lidande. Mot slutet af sin lefnad gif hon öfver till katolska kyrkan.

2) Den bekanta grevinnan Dash, roman-författarinnan, hwars egentliga namn är Fru de St. Mars, numera en dam om 43 år på nacken, har i dessa dagar gifvit sig till pris för hela Paris' löse genom tillkännagifvandet af sitt ättenskap med den unge furst Stourdza. Att hon berättar publiken sina hem-

ligaste privat-historier, bör alldeles icke förefalla underligt hos en sådan dam som Mad. Dash, som själf i en roman skildrade sig med färger, hvilka blott en verkligt heroisk själförfälskelse kunde blanda. Att denna 43-åriga dam blifvit enleverad af den unge och vackre 23-årige prins Stourdza, är ett drastiskt-komiskt misstag. Iwertom, den stäckars unge mannen har blifvit enleverad. Till på köpet är Mad. St. Mars (grevinnan Dash), som nu i alla tidningar låter kalla sig prinsessa Stourdza, härstädes ännu förmodad, och då i Frankrike ingen ättenskapskillnads-författning finnes, lagligen bunden. Hennes gemål är öfverste i ett kavalleri-regemente och lesver vid fullkomlig helsa; men han skall hafva förklarad, att han nog vill afka sig att reklamera sin hustru. (S. C. fr. Paris d. 14 Juni.)

Henrik Bergeland

†.

Morgenbladet från Christiania med dagens post innehåller inom swarta kanter budskapet om denne rikt begäfvade och för Norges literatur och utvecklingen af dess andliga lif betydande unge mans död, efter en långvarig tårande sjukdom, den 13 dennes i des 36 ålders år. Af de reflexioner, hwarmed Morgenbladet beledsagar sin underrättelse, reproducera wi följande:

Udruset med en varm Begeistring för sit Fædreland, dets Nationalitet og Frihed, viede han allerede sine Inglingsaar til at virke for det nationale Element i Fædrelandets aandelige Liv og dets Frihed, og Frugeterne af denne Birken have ikke været saa. Til en Tid da Bevidstheden om et nationalt aandeligt Liv endnu ikke stod klar for Folket, opfattede han med ungdommelig Begeistring dets store Betydning, og i Tale som Skrivt, i Handling som Ord virkede han for at befæste det, og hans Birken har endeligen fundet en Gjenklang hos hans Landsmænd, som vilde have været nok til at forplante hans Navn til de kommende Slægter. Saa Personligheder hos os have været populære, kjendte og afgjorde som Henrik Bergelands blev det allerede ved sin første Fremtræden.

Hans Birken som Digter fletter ogsaa de uvisneligste Blomster i den Krands, som omgiver hans Eftermæle.

Uden Tvivl den mest begavede Digteraand, som Norge nogensinde har eiet, plantede han saa mangt et herligt Digterværk paa den fædrelandske Jordbund, og, selv nu, medens Lidelser fængslede ham til Sygeleiet, arbejdede hans rastløse Aand og udsendte Digtninger, som upaatvileligen ere vor Literaturs skønneste Eiendom. — — —

Nr. 24 af denna Tidning, utgifwes Lördagen d. 2 Augusti.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1845.

